

Górnośląskie Koło Ornitologiczne jako samodzielne stowarzyszenie i wydawca czasopisma „Ptaki Śląska”

Upper Silesian Ornithological Society as independent association and publisher of the magazine “Birds of Silesia”

Tadeusz B. Hadaś

Zakład Nauk Przyrodniczych, Instytut Tarnogórski i Muzeum
ul. Miodowa 34/51, 42-606 Tarnowskie Góry, e-mail: tebeha@o2.pl

Abstract. Article reports transformation of Katowice Ornithological Club of Polish Zoological Society into Upper Silesian Ornithological Society. It also discusses the circumstances of the acquisition of publishing "Birds of Silesia" magazine by the Upper Silesian Ornithological Society (USOS) from the Department of Avian Ecology and Ornithological Station of Wrocław University. The main aim of USOS is conservation and regeneration of natural and cultural heritage, particularly wild birds and their habitats. USOS was officially registered on 28.02.2012 in Katowice-Wschód District Court (no. 0000412486). The board of USOS was established in Bytom 41-902, pl. Jana III Sobieskiego 2, and it's official sites are: www.gko.org.pl (society) www.ptakislaska.pl (magazine).

Key words: Upper Silesian Ornithological Society, Bytom, Silesia, Poland, Birds of Silesia, scientific societies, scientific periodicals, ornithology, history

Słowa kluczowe: Górnośląskie Koło Ornitologiczne, Bytom, Śląsk, Polska, Ptaki Śląska, stowarzyszenia naukowe, czasopisma naukowe, ornitologia, historia

Górnośląskie Koło Ornitologiczne powstało w roku 1981 jako Katowickie Koło Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego. Pierwszym prezesem był w latach 1981–1992 Piotr Cempulik, zaś drugim (od 10.01.1992) Jacek Betleja. Prezesom towarzyszył wybierany co 4 lata zarząd Koła, w skład którego wchodził sekretarz i skarbnik. Od momentu założenia, członkowie Koła podjęli stałą współpracę z powstałym w roku 1975 Zakładem Ekologii Ptaków (ZEP) Uniwersytetu Wrocławskiego (UWr.) oraz Stacją Ornitologiczną UWr. (zał. 1969) oraz włączyli się w działalność badawczą regionu śląskiego w ramach nieformalnego Klubu Ornitologów Śląska we Wrocławiu, powstałego w roku 1979, gromadząc obserwacje do Kartoteki Awifauny Śląska (KAŚ) oraz Kartoteki Gniazd i Lęgów (KGiL), a także aktywnie uczestnicząc w corocznych Zjazdach Ornitologów Śląska w historycznej stolicy Śląska (Archiwum GKO, Dyrz i in. 1991, Hadaś i Ostański 2002).

Dynamiczny rozwój działalności Koła w latach 90-tych XX wieku i owocna współpraca z Działem Przyrody Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu i ZEP, przyczyniły się do aktywizacji kontaktów członków z mediami, co spowodowało konieczność skrócenia i urealnienia nazwy organizacji. Pomysłodawcą nowej, krótszej nazwy – Górnośląskie Koło Ornitologiczne – był J. Betleja, zaś okazją do jej wprowadzenia – 100. zebranie Koła w dniu 03.03.1995. Odtąd

używane były obie nazwy, lecz adekwatność nowej i wygoda jej używania przyczyniły się do ostatecznego zastąpienia na przełomie XX i XXI wieku niewygodnej formy KKSOPTZool. przez GKO (Archiwum GKO).

Istotnym powodem skłaniającym górnośląskich ornitologów do formalnego usamodzielnienia się było powolne wyczerpywanie się formuły organizacyjnej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, które m.in. w 2010 roku zaprzestało wydawania swego głównego czasopisma „Przegląd Zoologiczny”, a jedynym elementem jeszcze aktywnie działającą pozostała część Sekcji Ornitologicznej, mianowicie Komisja Faunistyczna i kwartalnik „Ornis Polonica”, sprawnie prowadzone przez prof. dr hab. Tadeusza Stawarczyka.

Dyskusja o celowości usamodzielnienia się GKO rozpoczęła się wiosną 2011, po XXXII Zjeździe Ornitologów Śląska (12.03.2011), w trakcie którego nie podjęto oficjalnej dyskusji o przyszłości Klubu Ornitologów Śląska i KAŚ. Ostatecznie ustalenie kierunku działań nastąpiło w trakcie bardzo owocnych obchodów jubileuszu 30-lecia GKO w dniach 24–25.09.2011 w Jaszowcu (gm. Ustroń). Wkrótce rozpoczęto realizację planu, którego celem było przeorganizowanie i unowocześnienie GKO oraz przejęcie od ZEP UW. wydawania „Ptaków Śląska” (Archiwum GKO, Dyrz 2011, Ostański 2011).

Pierwsze zebranie założycielskie

Zebranie założycielskie (214. zebranie w historii Koła) zwołano na godz. 16.00 w piątek, 04.11.2011 do sali dydaktycznej (świetlicy) Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, przy pl. Jana III Sobieskiego 2. Celem zebrania było powołanie samodzielnego stowarzyszenia, będącego bezpośrednim następcą i kontynuatorem działalności Katowickiego Koła Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, założonego w 1981 roku. W zebraniu udział wzięło 44 osoby, spośród których 39 zdecydowało się zostać członkami założycielami. Obrady otworzył dr Jacek Betleja, proponując porządek zebrania. Przewodniczącym – Seniorem zebrania został wybrany Józef Kotecki, zaś protokolantem dr Mariusz Ostański.

Przed podjęciem uchwały o założeniu stowarzyszenia rozgorzała dyskusja nad jego przyszłą nazwą. Zaproponowano pozostawienie dotychczasowej nieoficjalnej nazwy „Górnośląskie Koło Ornitologiczne” (dr J. Betleja) oraz nowe warianty: „Górnośląskie Towarzystwo Ornitologiczne” (Zbigniew Chrul) i „Stowarzyszenie Górnośląskie Koło Ornitologiczne” (dr Jerzy Parusel). Stosunkiem głosów 26 (za GKO): 13 (za GTO): 0 (za SGKO) uchwalono tradycyjną nazwę „Górnośląskie Koło Ornitologiczne”. Po przyjęciu nazwy, założyciele jednogłośnie podjęli uchwałę o powołaniu stowarzyszenia "Górnośląskie Koło Ornitologiczne", którego siedziba będzie się mieściła w Bytomiu, przy pl. Jana III Sobieskiego 2., by następnie zapoznać się z wstępnym projektem statutu, przygotowanym przez

dr J. Betleję i mgr Tadeusza Hadasia. Do projektu założyciele zaproponowali i przedyskutowali szereg zmian, po czym stosunkiem głosów 38 (za): 0 (przeciw): 1 (wstrzymujący) podjęli uchwałę o przyjęciu uzgodnionej wersji statutu.

Do Komitetu Założycielskiego zostali wybrani (głosami 36:0:3) inicjatorzy usamodzielnienia GKO: dr Jacek Betleja, mgr Radosław Gwóźdź i mgr Tadeusz Hadaś.

Z kolei do Zarządu zaproponowano 10 osób, które wyraziły zgodę na kandydowanie, po czym założyciele podjęli stosunkiem głosów 29:0:10 uchwałę o jego wyborze. Zarząd ukonstytuował się w składzie:

Prezes – dr Jacek Betleja,
Wiceprezes – mgr Radosław Gwóźdź,
Sekretarz – mgr Tadeusz Hadaś,
dr Piotr Cempulik – członek Zarządu,
Stanisław Czyż – członek Zarządu,
inż. Szymon Beuch – członek Zarządu,
mgr Paweł Kmiecik – członek Zarządu,
Henryk Kościelny – członek Zarządu,
Dariusz Szlama – członek Zarządu,
dr hab. Piotr Profus – członek Zarządu.

Do Komisji Rewizyjnej zaproponowano natomiast 4 osoby, przy czym mgr inż. Adrian Ochmann nie wyraził zgody na kandydowanie. Założyciele wybrali zatem statutowo trzyosobową Komisję Rewizyjną (głosami 36:0:3), która ukonstytuowała się w składzie:

Gustaw Schneider – Przewodniczący,
Wiesław Chromik – członek,
lek. med. Adam Dybich – członek.

Po przerwie, w trakcie której dyskutowano przy poczęstunku, zebranie założycielskie zwińczył referat R. Gwoździa pt. *Rzadkie ptaki na Górnym Śląsku w ostatnich 30 latach*, których historyczno-sprawozdawczą treść wzbogaciły ożywione komentarze członków i dyskusja.

Przeszkodą formalną w zaplanowanej rejestracji sądowej stowarzyszenia okazały się nieprecyzyjne zapisy w ustawie o stowarzyszeniach oraz sprzeczne informacje o terminach i trybie rejestracji stowarzyszenia. W związku z tym członkowie komitetu założycielskiego postanowili powtórzyć zebranie założycielskie, dopracowując wcześniej statut, którego treść została skonsultowana z prawnikiem, dr. Maciejem Buchalikiem (Archiwum GKO).

Drugie zebranie założycielskie

Celem ponownego zwołania zebrania założycielskiego stowarzyszenia „Górnośląskie Koło Ornitologiczne” było formalne powtórzenie procedur dla celów rejestracji sądowej. Odbyło się ono

(216. zebranie w historii Koła) w piątek, 05.01.2012, o godz. 16.00, również w sali dydaktycznej (świetlicy) Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Tym razem wzięło udział 47 osób, spośród których 32 uczestników zebrania zostało formalnymi członkami założycielami. Przebieg zebrania był podobny do listopadowego: obrady otworzył dr Jacek Betleja wyjaśniając zebranych przyczyny ponowienia zebrania, zaś mgr Tadeusz Hadaś zapoznał ich z wymogami i procedurą rejestracji sądowej stowarzyszenia w Krajowym Rejestrze Sądowym. Przyjęto porządek zebrania, którego Przewodniczącym został ponownie Senior GKO Józef Kotecki, a protokołantem dr Mariusz Ostański.

Zebrani jednogłośnie ponowili uchwałę o założeniu stowarzyszenia "Górnośląskie Koło Ornitologiczne" z siedzibą w Bytomiu, przy pl. Jana III Sobieskiego 2, zapoznali się z poprawionym i skorygowanym prawnie projektem statutu przygotowanym przez dr J. Betleję i mgr T. Hadasia, po czym podobnie przyjęli go bez wprowadzania zmian.

Do Komitetu Założycielskiego stowarzyszenia ponownie wybrano (stosunkiem głosów 29:0:3) dr. J. Betleję, mgr. R. Gwoździa i mgr. T. Hadasia.

Zarząd, wybrany stosunkiem głosów 22:0:10, pozostał bez zmian, konstytuując się identycznie, jak to miało miejsce na zebraniu listopadowym. W identycznym składzie wybrano również Komisję Rewizyjną (głosowanie 29:0:3) która ukonstytuowała się tak samo jak poprzednio.

Po wyborach przewodniczący zebrania pogratulował wyboru członkom Zarządu i Komisji Rewizyjnej, po czym przekazał dalsze prowadzenie zebrania Prezesowi Górnośląskiego Koła Ornitologicznego – dr. Jackowi Betlei. Prezes stowarzyszenia podziękował przewodniczącemu – Seniorowi J. Koteckiemu za prowadzenie zebrania i protokołantowi dr M. Ostańskiemu za dokumentowanie przebiegu zebrania, zaś wszystkim założycielom za głosowanie i obdarzenie zaufaniem. Pogratulował wybranym członkom Zarządu i Komisji Rewizyjnej, po czym zarządził przerwę zapraszając zebranych na przygotowany poczęstunek.

Po przerwie członkowie zapoznali się z referatem pt. *Przyrodnicze wrażenia z podróży po Ekwadorze i Wyspach Galapagos*, zaprezentowanym multimedialnie przez gościa zebrania, prof. dr. hab. Włodzimierza Meissnera, wykładowcę z Katedry Ekologii i Zoologii Kręgowców Uniwersytetu Gdańskiego. Po referacie nastąpiła ożywiona dyskusja, zaś zebranie zakończył Prezes GKO dr J. Betleja dziękując prelegentowi oraz zebranych za owocne obrady i aktywne uczestnictwo oraz zapraszając wszystkich na najbliższe, 217. z kolei zebranie (Archiwum GKO).

Członkowie-założyciele i założenia statutowe stowarzyszenia

Członkami-założycielami zostały łącznie 42 osoby (29 uczestniczyło w obu zebraniach, 10 – tylko w pierwszym, zaś 3 – tylko w drugim): Jacek Betleja, Krzysztof Belik, Szymon Beuch, Wojciech Boryczka, Piotr Cempulik, Grzegorz Chlebik, Wiesław Chromik, Zbigniew Chrul, Zygmunt Cibis, Stanisław Czyż, Adam Dybich, Łukasz Fuglewicz, Radosław Gwóźdź, Tadeusz Hadaś, Bogusław Horbanowicz, Andrzej Huchro, Marcin Karetta, Paweł Kmiecik, Henryk Kościelny, Józef Kotecki, Łukasz Krajewski, Robert Kruszyk, Mateusz Ledwoń, Piotr Łagosz, Wojciech Miłosz, Adrian Ochmann, Jolanta Osińska, Tadeusz Osiński, Mariusz Ostański, Jerzy Parusel, Krzysztof Pilarski, Małgorzata Pleśniar, Piotr Profus, Gustaw Schneider, Katarzyna Skowrońska-Ochmann, Aleksandra Sokół, Dariusz Szlama, Tomasz Święciak, Aleksandra Wasińska, Zbigniew Wasiński, Jan Wilk, Izabela Zapart (Archiwum GKO).

Autorami tekstu statutu GKO są dr J. Betleja i mgr T. Hadaś, jednak główny cel funkcjonowania stowarzyszenia celnie sformułował dr P. Cempulik, proponując „działanie na rzecz zachowania oraz odtwarzania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem dziko żyjących ptaków i ich siedlisk”. Przyjęta formuła umożliwi łącznie traktowanie problematyki awifauny i badających ją ornitologów w pełnej rozciągłości czasowej – od początków, poprzez stan obecny, aż po przyszłość. Zapewnia też kontynuowanie dotychczasowej działalności, umożliwiając również stałe jej rozwijanie.

Podejmowane przez GKO działania grupują się w trzech sektorach, których podmiotem są ptaki i ludzie je badający:

- 1/ prowadzenie naukowych badań ornitologicznych,
- 2/ upowszechnianie i promowanie ornitologii,
- 3/ ochrona przyrody i środowiska.

W pierwszym, badawczym, sektorze jako główne formy podejmowanych działań wyróżniono: monitorowanie zmian w ugrupowaniach i populacjach ptaków wybranych terenów, badanie liczebności i rozmieszczenia poszczególnych gatunków ptaków, badanie biologii, etologii i wędrówek ptaków, współpracę z krajowymi i zagranicznymi instytucjami naukowymi i osobami zajmującymi się badaniami ptaków oraz publikowanie naukowych wydawnictw ornitologicznych.

W drugim zwrócono uwagę na celowość: propagowania wiedzy na temat ptaków, popularyzowania obserwacji ptaków, ptasiarstwa jako sposobu spędzania wolnego czasu, organizowania i uczestniczenia w spotkaniach, zebraniach, zjazdach, sympozjach, konferencjach, seminariach, kursach, szkoleniach, warsztatach, prelekcjach, wykładach, wystawach i wycieczkach związanych z ptakami,

badaniem, obserwowaniem i ochroną ptaków, a także wydawania publikacji o ptakach, ornitologach i obserwatorach ptaków.

Z kolei w ramach trzeciego sektora zaplanowano działalność polegającą głównie na: przedstawianiu opinii, stanowisk, ekspertyz w kwestiach dotyczących ptaków oraz ochrony ptaków i ich siedlisk, aktywnej ochronie ptaków i ich siedlisk, współpracy z krajowymi i zagranicznymi organizacjami oraz organami administracji działającymi na rzecz ochrony przyrody, współpracy z wszelkimi podmiotami, osobami prawnymi i fizycznymi realizującymi cele zbliżone do celów Stowarzyszenia, jak również prowadzeniu wszelkich działań sprzyjających ptakom, ochronie ptaków i ich siedlisk oraz ornitologom i obserwatorom ptaków.

Ustalone w statucie szerokie spektrum szczegółowych celów i form działalności klasyfikuje GKO w gronie stowarzyszeń naukowych, upowszechniających naukę i wiedzę o ptakach oraz ekologicznych, otwartych na rozwój i spełnianie różnorodnych potrzeb swoich członków, związanych z obserwowaniem, badaniem i ochroną ptaków (Archiwum GKO).

Rejestracja sądowa i stworzenie nowych podstaw organizacyjnych stowarzyszenia

Trzej członkowie komitetu założycielskiego złożyli komplet dokumentów do sądu w dniu 20.01.2012, po czym dnia 28.02.2012 sędzia Sądu Rejonowego Katowice-Wschód (Wydział VIII Gospodarczy, Sekcja Stowarzyszeń i Innych Organizacji Społecznych i Zawodowych, Fundacji oraz Samodzielnych Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej Krajowego Rejestru Sądowego) dokonał wpisu GKO do Rejestru Stowarzyszeń KRS pod nr 0000412486, potwierdzając uchwalenie statutu GKO w dniu 05.01.2012.

Po zarejestrowaniu stowarzyszenia, Prezes wspólnie z Sekretarzem dokonali zgłoszenia GKO, uzyskując:

- w Urzędzie Statystycznym w Katowicach REGON 242879536 (19.03.2012),
  - w Urzędzie Skarbowym w Bytomiu NIP 6263008433 (22.03.2012).
- Podpisali również umowy:
- z Bankiem Polska Kasa Opieki S.A. o prowadzenie rachunku bankowego GKO o nr 92 1240 4849 1111 0010 4491 1590 (02.04.2012),
  - z Muzeum Górnośląskim w Bytomiu o współpracy i niewyłącznym użyczeniu lokalu nr 46 na biuro GKO, zapewniając tym stowarzyszeniu prawnie usankcjonowaną siedzibę (27.09.2012).

Ostatnim aktem usamodzielnienia GKO było wystosowanie (07.12.2012) do dr. Jacka Nowakowskiego, Prezesa Polskiego Towarzystwa Zoologicznego oraz do prof. dr. hab. Leszka Jerzaka, Przewodniczącego Sekcji Ornitologicznej PTZool., oficjalnych zawiadomień Zarządu o przekształceniu dotychczasowego

Górnośląskiego Koła SO PTZool. w samodzielne stowarzyszenie rejestrowe oraz zadeklarowano chęć kontynuowania współpracy na zasadach niezależnych stowarzyszeń.

Od drugiego zebrania założycielskiego, Zarząd GKO odbył 2 zebrania (23.03 i 07.12.2012) omawiając bieżące sprawy stowarzyszenia. Reprezentanci Zarządu GKO spotkali się również z przedstawicielami Śląskiego Towarzystwa Ornitologicznego w Instytucie Zoologicznym we Wrocławiu (13.12.2012), gdzie przy udziale prof. A. Dyrcza omówili podstawowe kwestie współpracy w ramach śląskiego regionu ornitologicznego. Wstępnie ustalono m.in. kontynuowanie współpracy w gromadzeniu danych awifaunistycznych z całego Śląska, wspólne organizowanie (również z ZEB UW r.) corocznych Zjazdów Ornitologów Śląska oraz możliwość publikowania prac w „Ptakach Śląska” (Archiwum GKO).

Przejęcie wydawania „Ptaków Śląska”

Pogarszająca się sytuacja wydawnicza czasopisma „Ptaki Śląska” (założonego w 1982 roku pt. „Dolina Baryczy”) związana z przekształceniem od 01.01.2012 i modyfikacją profilu badawczego Zakładu Ekologii Ptaków Uniwersytetu Wrocławskiego w Zakład Ekologii Behawioralnej oraz brakiem regularnego finansowania była powodem najpierw częściowego (nr 18 za rok 2011), a następnie całkowitego (od nr 19 za rok 2012) przejęcia przez GKO wydawania naukowego organu śląskich ornitologów. Zmiana wydawcy została zdecydowanie poparta przez założyciela czasopisma i obecnego redaktora naczelnego prof. dr hab. Andrzeja Dyrcza. W związku z tym prezes i sekretarz GKO doprowadzili do oficjalnej rejestracji „Ptaków Śląska” w Wydziale I Cywilnym Sądu Okręgowego w Katowicach w rejestrze dzienników i czasopism pod poz. Pr. 2494 (13.07.2012). Wcześniej „Ptaki Śląska” nie miały uregulowanego statusu prawnego, posiadając jedynie międzynarodowy numer czasopisma ISSN 086-3022. Po zarejestrowaniu stały się rocznikiem wydawanym przez GKO i zespół redakcyjny złożony z członków GKO i ŚTO kierowany przez redaktora naczelnego prof. A. Dyrcza (Archiwum GKO, Zarządzenie Rektora UW r. 2011).

Trzon redakcji „Ptaków Śląska” w nowym składzie (prof. A. Dyrzc – redaktor naczelny, dr J. Betleja – redaktor tematyczny, mgr T. Hadaś – sekretarz redakcji oraz mgr R. Gwóźdź, inż. S. Beuch, B. Smyk – redaktorzy) ukonstytuował się na wyjazdowym spotkaniu w ZEB UW r. (13.12.2012), ustalając program działań na rok 2013 (Archiwum GKO).

W celu unowocześnienia wydawania „Ptaków Śląska” umożliwienia w przyszłości uzyskania punktów w procedurze ewaluacji czasopism, realizowanej przez Ministerstwo Nauki

i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW), dr J. Betleja i T. Hadaś przygotowali projekt pt. „Ptaki Śląska – Birds of Silesia” – transformacja naukowego czasopisma regionalnego w pismo o charakterze międzynarodowym poprzez poprawienie jakości wydawania, elektroniczne upowszechnienie w sieci Internet oraz digitalizację uprzednio wydanych tomów, zgłaszając go w konkursie Index Plus, ogłoszonym przez MNiSW. Decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 05.09.2012 GKO uzyskało pomoc de minimis w wysokości 138 600 zł na realizację projektu transformacji „Ptaków Śląska” w ciągu 3 lat (2012–2014) (Archiwum GKO).

Literatura

- Archiwum GKO. Archiwum Górnośląskiego Koła Ornitologicznego w Bytomiu. Teczki: Zebrania KK SO PTZool. (GKO) – protokoły i listy obecności 1981–2012, Rejestracja GKO 2011–2012, Korespondencja GKO 2012–, Ptaki Śląska – redakcja 2011–, Ptaki Śląska – Index Plus 2012–.
- Dyrz A. 2011. XXIX, XXX, XXXI i XXXII Zjazd Ornitologów Śląska. *Ptaki Śląska* 18: 121–122.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Hadaś T. B., Ostański M. 2002. Dwudziestolecie Katowickiego Koła Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego. *Przeł. zool.* 46(3–4): 255–260.
- Ostański M. 2011. Jubileusz 30-lecia Górnośląskiego Koła Ornitologicznego. *Ptaki Śląska* 18: 123–124.
- Zarządzenie Rektora UWr. 2011. Zarządzenie Nr 124/2011 Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 30 grudnia 2011 r. w sprawie zmiany nazwy Zakładu Ekologii Ptaków w Instytucie Zoologicznym na Wydziale Nauk Biologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego. [Online:] <http://uniwr.biuletyn.info.pl/> [22.12.2012].